v politice nikoli vládnoucí, nýbrž podřízený prvek. To je zásada, kterou Aristotelés v *Politice* drží až do konce.

Otázka a kontext problematiky *sufficientia praedicamentorum* u Jeronýma Pražského a Robert Alyngton jako oxfordský zdroj jeho odpovědi

Ota Pavlíček

Mezi texty, které měly určující vliv na povahu diskuzí v tradici západního myšlení, patří přední místo Aristotelovu spisu *Kategorie*.ⁱ Myslitel ze Stageiry v něm položil základní kameny svého filosofického systému, metafyziky i sémantiky, a *Kategorie* se i proto staly filosofickým spisem, který je bez ustání komentován, čten i přednášen již od antiky.ⁱⁱ Že svým interpretům, i díky rozporným

ⁱ Aristoteles, *Categoriae*, český překlad vydal Kříž 1958, spolehlivě do anglického jazyka přeložil Ackrill 1963, vydání obsahují komentáře. Milan Mráz připravoval nový český překlad *Kategorií*, který by měl z pozůstalosti vyjít v nakladatelství OIKOIMENH spolu se starším českým překladem Profyriových *Isagoge*. Srov. poznámku 3.

ⁱⁱ K neoplatonským komentářům na *Kategorie* a jejich vztahům viz text, komentáře a studie v Simplicius 1990a, 1990b, 2001, srov. Chase 2008, ke středověkým spolu s rozsáhlou bibliografií zejména Simplicius 1971, s. IX-XXIII, Andrews 2001, Biard, Rosiere-Catach 2003, Bruun, Corti 2005 a Newton 2008, ke druhé scholastice viz např. Bos 2000 a McMahon 2000, kteří uvádějí významnou literaturu i pro diskuse dalších období. Pro otázku umístění *Kategorií* na prominentní první místo v rámci Aristotelova Organonu spolu s další literaturou viz Pini 2008, s. 145-151.

stanoviskům v jiných svých spisech, ponechal řecký myslitel relativně široké interpretační možnosti obsahu *Kategorií*, je zjevné nejpozději se vznikem Porfyriova *Úvodu k Aristotelovým Kategoriím (Isagoge)*.ⁱ Skutečnost, že některá z Aristotelem představených témat vzbuzovala mnohé otázky, dosvědčuje tento Plotinův žák upozorněním, že se v *Isagogé* raději zdržuje výkladu o tom, jaké povahy jsou rody a druhy, což je podle jeho slov „problém velmi hluboký a vyžaduje větší zkoumání“. Čtenář Aristotelova textu totiž není dostatečně ubezpečen, zda se *Kategorie* primárně dotýkají reálně existujících věcí anebo jejich znaků a zda tedy, jak píše Porfyrios, (1) obecniny existují, nebo spočívají v pouhých představách, (2) pokud existují, tak zda jsou tělesné či netělesné a (3) zda jsou oddělené od věcí smysly vnímatelných či existují v těchto věcech a na nich.ⁱⁱ Díky Boethiovým latinským překladům jak Aristotelových *Kategorií*, tak Porfyriovy *Isagoge*, které se později staly základem studijního curricula na evropských středověkých univerzitách, vedly tyto nejasnosti k tzv. sporu o univerzálie i v latinském středověku.ⁱⁱⁱ

V pozdním středověku, širším období, do kterého spadá i působení Jeronýma Pražského (†1416), jehož pojetí

ⁱ Porfyrios, *Isagoge*, český překlad vydal Mráz 1970, s. 971-987. Obtíže ve vyjádření Aristotela, pokud jde o univerzálie, shrnuje de Libera 1996, s. 29-34.

ⁱⁱ Mráz 1970, s. 976.

ⁱⁱⁱ Přehledově a v souvislostech o tomto sporu pojednal de Libera 1996.

kategorií je předmětem tohoto textu, však univerzálie nebyly jediným problematickým tématem spojeným s obsahem *Kategorií*, ačkoli s řadou těchto témat úzce souvisejí. Je to i případ otázky po tom, jakými entitami se *Kategorie* zabývají, na základě jejíhož zodpovězení byl obsah Aristotelova textu považován za logické či ontologické pojednání. V zásadě je možné říci, že realisté preferovali ontologický pohled, oproti čemuž nominalisté upřednostňovali pohled logický, byť na tomto poli existovaly zajímavé výjimky, ke kterým se ještě krátce vrátíme.ⁱ Dalším z pozoruhodných témat, kterými se středověcí myslitelé v souvislosti s *Kategoriemi* zabývali, je pro náš další postup klíčová materie dostatečnosti kategorií - *sufficientia praedicamentorum*. Její rozpracování nejen v pozdním středověku vychází ze skutečnosti, že Aristoteles sice v *Kategoriích* předložil deset kategorií, nejvyšších rodů (*Cat.* 1b25-2a4), které je možné vztahovat vůči nižším a tedy méně obecným entitám, avšak detailně neosvětlil, jak deset kategorií derivoval a není proto jisté, zda je nutné se jeho seznamu držet. K těmto pochybnostem přispívá i skutečnost, že ve svých dalších textech zmínil Filozof všech

ⁱ Pini 2008, zejména s. 151-170, k základnímu vztahu mezi univerzáliemi a kategoriemi viz např. Gracia 1999, s. 208-210, pro pozdní středověk viz Conti 2008b, s. 369-409, Conti 2008-2009. O důležitosti problematiky kategorií v latinském středověku svědčí přibližně dvě stovky *dochovaných* komentářů na Aristotelovy *Kategorie* v latině, srov. Lohr 1967, 1968, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974.

deset kategorií pouze jednou (*Top.* I,9,103b 21-23) a na ostatních místech pokládá již jen některé z nich, a to pokaždé jiné.ⁱ

I ve středověkých textech v návaznosti na to můžeme vysledovat, že se filosofové zabývali otázkou, zda deset kategorií není příliš mnoho či naopak příliš málo a zda Aristoteles jednotlivé kategorie zvolil vhodně. Tato otázka se v latinském středověku začala objevovat nejspíše na začátku druhé poloviny třináctého století, kdy se jí věnoval Albert Veliký, a vliv na její další taktování měl zejména latinský překlad Simpliciova komentáře na *Kategorie* z pera Viléma z Moerbeke,ⁱⁱ podpořený starší *Liber sex principiorum*,ⁱⁱⁱ za jejíhož autora byl mylně považován Gilbert z Poitiers. Právě Simplicius totiž obhajoval systém deseti kategorií proti různým námitkám svých předchůdců i současníků^{iv} a díky překladu do latiny stál patrně u počátku obhajoby dostatečnosti kategorií v latinském středověku.^v Nejpozději začátkem čtrnáctého století lze přitom v zásadě

ⁱ Srov. Ackrill 1963, s. 80-81.

ⁱⁱ Simplicius 1971, 1975.

ⁱⁱⁱ Minio-Paluello 1966.

^{iv} Simpliciovu dílu se nově a v kontextu dalších autorů věnuje Baltussen 2008, který na s. 30 schematicky znázorňuje nejdůležitější zdroje jeho textů. Jeho životu, dílu a druhému životu je věnován sborník Hadot 1987. Pro Simpliciovu obhajobu deseti kategorií viz Simplicius 1907, s. 60, ř. 11 – s. 75, ř. 22 a odpovídající pasáže v překladech, v Moerbekově do latiny Simplicius 1971, s. 80, ř. 81 – s. 101, ř. 57. Rozsáhle komentovaný překlad do francouzského jazyka vyšel jako Simplicius 1990a, 1990b, 2001, pro danou pasáž viz Simplicius 2001, s. 39-66.

^v Srov. McMahon 2002, s. 13.

rozlišit dva směry odpovědí na otázku *sufficiencia praedicamentorum*. Zatímco někteří realisté Aristotelovo rozdělení jsoucna do deseti nejobecnějších rodů přijímali (ačkoli nikoli vždy bez váhání), jiní realisté a zejména nominalisté naopak zvažovali, zda je deset kategorií ve smyslu reálně existujících věcí nutných a počet reálně existujících kategorií významně redukovali.ⁱ Pro potvrzení závažného rázu těchto úvah již nyní uveďme, že někteří z těchto myslitelů vážně přemýšleli nad tím, zda je skutečně nutné, aby reálně existovala kategorie substance.ⁱⁱ

V následujícím se krátce zaměříme na stanovisko, které k některým z naznačených témat zaujal významný český filosof Jeroným Pražský,ⁱⁱⁱ konkrétně (1) v kontextu které filosofické disciplíny se kategoriemi zabýval a do jaké disciplíny dle něj *Kategorie* náležely a (2) jaké rozdělení kategorií a tím i odpověď na otázku *sufficiencia praedicamentorum* předložil. Uvidíme také dosud neznámý zdroj jeho řešení, jehož zjištění může otevřít nové interpretační možnosti pro bádání nad myšlenkovým

ⁱ Srov. McMahon 1981, s. 81-87, Pini 2003, s. 23-35, McMahon 2003, Conti 2008a, s. 318, Pini 2008, s. 162, Conti 2008-2009, s. 182-183.

ⁱⁱ Srov. Andrews 2008, s. 347-368.

ⁱⁱⁱ Životem a dílem Jeronýma Pražského se nejnověji zabývá Šmahel 2010, edici edici textů pražského filosofa vydali Šmahel, Silagi 2010. Není-li uvedeno jinak, cituji z této edice v dalším postupu tohoto pojednání.

systémem příznivců realistického filosofického proudu na pozdně středověké pražské univerzitě.ⁱ

1. Kontext rozdělení kategorií podle Jeronýma Pražského a jeho realistické řešení

Chceme-li nejprve zvážit, v kontextu které filosofické disciplíny se Jeroným Pražský kategoriemi zabýval a následně se pokusit určit, ke které disciplíně podle něj primárně *Kategorie* náleží, musíme téma sledovat napříč jeho texty, neboť ani v jednom z nich nenacházíme explicitní odpověď na tyto otázky.ⁱⁱ

Kontextem tohoto tématu je u Jeronýma v naprosté většině případů stvořený, smysly vnímatelný svět. V něm je podle pražského filosofa na prvním místě *ens analogum*, první stvořené a „nejspolečnější“ (*primum creatum comunissimum*), které zahrnuje vše ostatní stvořenéⁱⁱⁱ a to nikoli pouze pokud jde o vypovídání, ale i pokud jde o

ⁱ Naposledy k nim spolu s bibliografickým seznamem Šmahel 2010, s. 161-238 a s. 342-369, srov. Herold 1985 a soupis pramenů ke sporu o univerzálie na pražské univerzitě, Šmahel 1980, srov. Šmahel 1978 resp. Šmahel 2007a.

ⁱⁱ Takový postup je ulehčen skutečností, že Jeroným Pražský ve svých filosofických textech opakovaně používal některé stejné argumenty, viz Šmahel 1982, s. 7-41 resp. Šmahel 2007c, s. 539-580.

ⁱⁱⁱ „...ens analogum est primum creatum comunissimum, omnium aliorum contentivum...“, *Quaestio de universalibus a parte rei* (dále jen *UAPR*), s. 89, ř. 144-146.

existenci.ⁱ Toto *ens analogum*, které je zaměnitelné za *ens*, stejně jako *ens* za *ens analogum*,ⁱⁱ představuje u Jeronýma jedinou „skutečnou“ transcendentálii a obvyklých šest transcendentálií na něj lze redukovat.ⁱⁱⁱ V tomto ohledu pražský filosof navazuje na Jana Wyclifa a další oxfordské realisty, ač nelze prozatím říci, do jaké míry přijal všechny komponenty jejich učení.^{iv} Wyclif totiž také provedl redukci počtu transcendentálií a to způsobem, kterým převrátil tradiční uvažování o *ens* coby základní transcendentálii. V jeho myšlenkovém systému je vše, co existuje, výpověď (*propositio*) a základem všeho co je, je přitom způsobilost být předmětem komplexního (složeného) aktu signifikace (*omne ens est primarie significabile per complexum*). Zároveň cokoli, co je předmětem aktu signifikace (zdůrazněme, že ne nutně *per complexum*, složeným výrazem), je vlastně pravda (*veritas*),

ⁱ „*Supremus terminus est esse, ante quem nullus alius creatus est... Hic siquidem terminus transcendens unicus est, qui transcendit extra ipsum universas creaturas, nedum ergo ad primitatem dici, sed ergo ad primitatem esse.*“, *Quaestio de convertibilitate et suppositione terminorum* (dále jen *UUTI*), s. 77, ř. 140-141 a ř. 148-150.

ⁱⁱ „... *hoc ens analogum est ens, et econtra, ens est ens analogum*“, *Disputatio magistri Blasii Lupi contra magistrum Hieronymum de Praga in materia universalium realium cum responsionibus eiusdem* (dále jen *Disputatio*), s. 136, ř. 7-8.

ⁱⁱⁱ „*Quamquam autem locutione communi sex transcendencia dicuntur, non tamen est veraciter nec unum, et licet sit sex terminis seu verbis nominatum.*“, *UUTI*, s. 77, ř. 150-153.

^{iv} Základní studií k nim je Conti 1990, jejich filosofické systémy se v některých podstatných aspektech významně odlišovaly. Další literatura viz níže, poznámka 59.

přijmeme-li ji tradičně jako *ens* ve vztahu k intelektu. Proto je tedy u oxfordského myslitele *veritas* vlastně správné označení pro *ens*, protože *ens* nepředstavuje první a nejjednodušší pojem, kterým je *veritas* či *verum*, pod které *ens* spadá.ⁱ

V případě Jeronýma Pražského nezajdeme tak daleko. Jeho pozice ohledně funkce *ens analogum* je však inspirovaná některým z Wyclifových spisů, Wyclifovi blízká, a *ens analogum* představuje ústřední pojem Jeronýmova myšlenkového systému.ⁱⁱ Každá nižší stvořená věc totiž na *ens analogum* podle Jeronýma participuje, což je i případ kategorií, deseti nejobecnějších rodů,ⁱⁱⁱ pod které v hierarchickém uspořádání podle obecnosti, v „esenciálním pořádku“ (*in rerum ordine essenciali*),^{iv} spadají veškeré ostatní stvořené věci.^v Všechny kategorie jsou pro něj

ⁱ Opírám se zde o výklad v Conti 2006, s. 78-80 a Conti 2008a, s. 345, srov. Conti 1997.

ⁱⁱ K Jeronýmovu pojetí *ens analogum* ve srovnání s Wyclifem a dalším souvisejícím otázkám viz Kaluza 1994, s. 75-83. Wyclif se tématem *ens analogum* velmi podobným způsobem zabývá v několika svých spisech a proto lze jen obtížně rozhodnout, který konkrétní Wyclifův spis měl vliv na Jeronýmovo pojetí tohoto tématu.

ⁱⁱⁱ „*Iste autem primus creatus terminus habet sub se x quidditates terminos generalissimos, qui singulas quidditates subalternas ac specificas sub se comprehendunt.*“, *UUTI*, s. 78, ř. 193-196.

^{iv} „...*ex quo poterit esse processus ad esse supremum, cum eadem via ascendendi atque descendendi in rerum ordine essenciali...*“, *UUTI*, s. 79, ř. 211-213.

^v „...*primum creatum communissimum ... cui succedit esse primum in genere, hoc est esse actuale, in quo res nedum simpliciter est, sed iam aliquid distinctum ab aliis, et tunc sequitur passiones, que sunt per se habitudines posteriores naturaliter quam subiecta earundem, quin ymmo genera subalterna*

přítom reálně existující entity, a každá z nich je mírou všech jí podřízených věcí, a to opět nikoli pouze pokud jde o vypovídání, ale i pokud jde o bytí.ⁱ Taková vyjádření by se zdánlivě mohla jevit jako dostatečná pro úsudek, že Jeroným považoval spis *Kategorie* za spis primárně metafyzický a nikoli logický, avšak vynesení takového soudu značně problematizuje Jeronýmovo pojetí vztahu mezi univerzáliemi a jednotlivinami, které spadají pod jednotlivé kategorie, a logiky jako takové. Pražský filosof totiž patří mezi zastánce tzv. logiky *in rebus* či „propozičního realismu“. V tomto rámci je přitom prvotní výpovědi reálně existující věc a jakékoli méně reálné výpovědi jsou na ní založeny.ⁱⁱ

Pro vyjasnění tohoto tvrzení podejme stručný souhrn vztahu mezi univerzáliemi a jednotlivinami, tak jak jej nacházíme v pozici, kterou Jeroným předložil při svém pobytu v Heidelbergu.ⁱⁱⁱ Dle pražského filosofa nejsou stvořené univerzálie oddělené od jednotlivin, což považuje,

et species cathenatim sic descendunt, qui quidem essentialis descensus a generalissimis usque ad specialissima inclusive claudit in se cuncta creata universalia.“, *UAPR*, s. 89, ř. 144-154, srov. *Quaestio de formis universalibus* (dále jen *USFU*), s. 30-31, ř. 493-506 a *Quaestio de universalibus extra signa* (dále jen *USEA*), s. 33, ř. 585-595.

ⁱ „Unumquemque autem horum terminorum generalissimorum necessarie est fore metrum ac mensuram singulorum sub eodem contentorum, nedum quoad dici cuiuslibet, quin econverso quoad esse...“, *UUTI*, s. 78, ř. 196-199.

ⁱⁱ K tomu zejména Cesalli 2007, Cesalli 2005, Conti 1997, Conti 2006 a další texty obou autorů.

ⁱⁱⁱ K průběhu jeho pobytu na místní univerzitě viz Šmahel 2006, filosofickou náplní se zabýval Kaluza 1996, srov. Pavlíček 2011.

jak můžeme zdůraznit, nejen za logickou, ale i za filosofickou chybu. Logickou chybu proto, že by to znamenalo, že by byl druh bez rodu či jednotlivina bez druhu a filosofickou proto, že by se takový přístup rovnal tvrzení, že nějaká existující věc může být bez svých vnitřních principů.ⁱ Ačkoli podle něj nejsou rod od druhu a druh od jednotliviny oddělené, přesto se od nich liší a to ve smyslu formální distinkce. Cokoli je totiž esenciálně či vnitřně potřebné pro existenci něčeho jiného, říká Jeroným, je to potřeba od takové věci formálně odlišit.ⁱⁱ Jeronýmovo stanovisko je tedy, pokud jde o univerzálie, realistické, a jak vyplývá i ze všech jeho ostatních textů, byl zastáncem reálně (esenciálně) přítomných univerzálií v jednotlivinách.

ⁱ „*Firmiter asserere veritates universales esse creatas a singularibus separatas est error nedum logicus sed et philosophicus. Probatur hec conclusio, <et primo quod sit error logicus>. Nam <ponendo> quaecunque <universalia> separata <a singularibus> existere Deus potest corrumpere unum, conservando [conservandum ed.] reliquum in esse suo perfecto, iuxta articulum Parisiensem; sed contradiccionem implicat speciem esse sine genere aut individuum sine specie. Igitur ponere veritatem universalem specificam a singulari existere separatam est error artis loyce. Et quod sit error philosophicus probatur sic: dicere aliquid posse esse sine suis principiis intrinsicis est error philosophicus, sed quicumque dicit speciem, id est veritatem specificam, posse esse sine generali veritate, que genus est siue esse generis, dicit rem creatam posse esse sine suo intrinseco principio. Igitur nedum errat loycem sed et philosophice.*“, *Quaestio de veritatibus generalibus* (dále jen UVGS), s. 7-8, ř. 73-88. [Úpravy zde i níže z části vycházejí z Kaluza 1996, z části jsou mé vlastní. Za jejich konzultaci děkuji prof. Kaluzovy.]

ⁱⁱ „*Licet non sit dare genus separatum a specie, aut speciem ab individuo, aut retrorsum existere, verum tamen necesse est genus a specie et speciem ab individuo formaliter distinguere. Probatur, quia quodcumque requiritur ad esse alterius essentialiter atque intrinsece, illud ponere distinctum ab altero est necesse; sed sic se habet esse generis ad speciem et species ad individuum.*“, UVGS, s. 8, ř. 89-95.

Ty přitom odlišoval od jím podřízených jednotlivin formální distinkcí.ⁱ

Klíčovou roli v jeho systému pak tvoří *praedicatio realis*, ve které se reálné univerzálie *in actu* vypovídají o jím podřízených entitách *in natura*, tedy reálně existující obecniny o reálně existujících podřízených jsoucnech, v nichž jsou obecniny přítomny. Na takové „skutečné“ výpovědi je přitom založena každá další výpověď, včetně výpovědi termínu o termínu (či znaku o znaku), kterou Jeroným nepovažuje za skutečnou (pravdivou) a doslova se s ní podle něj zasnoubili *moderni*, kteří si žádné jiné výpovědi neváží.ⁱⁱ Reálná výpověď tedy nespočívá ve výpovědi termínů či znaků navzájem, ale ve výpovědi konstituované reálně existujícími věcmi, reálného subjektu

ⁱ „*Quamvis universale sit suum singulare essencialiter, differt tamen ab eo formaliter. Probatur, nam species humana, sive homo in communi, quod idem est, est essencialiter animal rationale mortale, et hoc idem est quilibet homo singularis, igitur prima pars corrolarii vera. Et secunda pars, scilicet, quod differt ab eo formaliter, patet, nam homo communis est quidditates omnium hominum singularium, sine qua nemo singularis potest esse homo, eciam homo in specie est communicabilis multis, singularis vero nequaquam...*“, UVGS, s. 8, ř. 97-106.

ⁱⁱ „*Est autem predicari equivocum ad duo: primo ad predicacionem termini de termino, quam moderni quam plurimi sibi desponsarunt, nullam aliam predicacionem esse estimantes, licet ista non vere sit predicacio, sed multum equivoce exemplata a predicacione reali, quam vere predicacionem vocant phylosophi, que est alterum genus predicandi et non est aliud quam participari a multis, dici communicative de multis, sice inesse multis vel esse in multis. Et hoc modo predicandi omne universale in actu predicatur de suis inferioribus in natura.* [zvýraznil O.P.]“, USFU, s. 35, ř. 628-637.

a reálného predikátu.ⁱ Je jí tedy třeba považovat za ontologickou entitu. Taková reálná výpověď je základem jakékoli výpovědi pomocí znaků, kterým coby „vnitřní výpověď“ předchází,ⁱⁱ což Jeroným přibližuje na příkladu vztahu mezi skutečným a vyobrazeným člověkem.ⁱⁱⁱ Pravda výpovědi „člověk je živočich“ podle něj nespočívá v jazykovém vyjádření, v jejích psané formě či v konceptu, ale v primárním signifikátu (*in significato primario*), tedy ve věci, kterážto věc je ta skutečnost, že člověk nebo lidská přirozenost je živočich.^{iv} Pravá logika, protože zkoumá pravdu či pravdy, nespočívá ve znacích, ale ve věcech. Dle Jeronýma je to zjevné proto, že je pravá logika založena toliko tam, kde je založeno její hlavní téma (*propositum*).^v

ⁱ „Veritas propositio[n]um realium non consistit in coherencia signorum, sed in habitudine suo<rum> proprie primarie significatorum. Prima pars huius corollarii patet sic: veritas propositio[n]um realium est ante esse <sui> signi huiusmodi, igitur habet esse completum ante esse sui signi huiusmodi, igitur habet esse completum principiorum principiatorumque <in quo> consistit, que <quidem veritas> est habitudo mutua realis subiecti ad reale predicatum [principium ed.]...“, UVGS, s. 9, ř. 112-119.

ⁱⁱ UVGS, s. 9, ř. 121-149.

ⁱⁱⁱ „Sicut se habet homo pictus ad verum hominem, ita propositio ut signum ad realem propositio[n]em. Probatur, quia propositio ut signum est accidens separabile atque signum analogice significans propositio[n]em realem.“, UVGS, s. 10, ř. 150-154.

^{iv} „Quamvis veritates propositionales quedam sunt in signis, manent tamen in eorum primarie significa[n]tis. Probatur, nam veritas huius “Homo est animal” non est in voce, scripto aut conceptu primario, sed in <suo> significato primario, id est in re, que res est hominem seu naturam humanam esse animal...“, UVGS, s. 10, ř. 161-166.

^v „Vera loyca non in signis, sed in rebus est fundata. Probatur, nam vera loyca, cum sit virtus discursive facile inquirendi veritates seu veritatem, non in signis, sed in rebus consistit. Patet, quia loyca vera tantum ibi est fundata, ubi suum

V kontextu Jeronýmovy realistické pozice je tak zdánlivě banální otázku po disciplíně, do které podle Jeronýma Pražského spadá Aristotelův spis *Kategorie*, možné zodpovědět v zásadě „nominalisticky“, totiž že *Kategorie* představují logické pojednání. Jeronýmovo řešení však v žádném případě nominalistické není, většina jeho spisů i myšlenek naopak představuje implicitní či explicitní polemiku proti nominalistickým proudům. Jeho filosofický realismus je v souladu s tím podtržen jeho názorem, že je logika primárně ontologické povahy. Hranice mezi metafyzikou a logikou se tak stírá, neboť základem logiky je podle něj reálná výpověď, spočívající v reálném vztahu reálného subjektu a reálného predikátu. Pokud by se nám proto dochovalo jeho vyjádření k povaze Aristotelova spisu *Kategorie*, mohlo by znít ve prospěch jak logiky, tak metafyziky. Takové řešení přitom nebylo mezi příznivci logiky *in rebus* neobvyklé, jeho zastáncem byl Walter Burley,ⁱ a v návaznosti na něj se objevuje i mezi oxfordskými filosofickými následovníky Jana Wyclifa, myslitele, který měl zásadní vliv na myšlení i osudy českých mistrů pražské univerzity na přelomu 14. a 15. století. Například Robert Alyngton († 1398), jeden z nejvýznamnějších filosofických pokračovatelů Wyclifa,

principale propositum est fundatum. Sed hoc est in rebus, ut patet, ...“, UVGS, s. 11, ř. 180-185.

ⁱ Viz Cesalli 2001, srov. Pini 2008, s. 167-168.

také neklade „realistický“ závěr, že jsou *Kategorie* metafyzické pojednání, ale přiznává i jejich příslušnost k logice, což zakládá na vztahu logiky a metafyziky, který je v principu stejný, jako řešení Jeronýma Pražského.ⁱ Stejný myslitel, který byl v Oxfordu znám jako význačný logik, přitom patřil mezi autory, kteří Jeronýmovo myšlení mohli významně ovlivnit.ⁱⁱ Jak uvidíme, stalo se tak s velkou pravděpodobností přinejmenším v případě odpovědi na druhou otázku, kterou se budeme zabývat v následujícím postupu, totiž jaké rozdělení kategorií a tím i odpověď na otázku *sufficientia praedicamentorum* Jeroným Pražský předložil.

2. Otázka *sufficientia praedicamentorum* v textech Jeronýma Pražského a zdroj jeho odpovědi

Při řešení problematiky *sufficientia praedicamentorum* předkládali středověcí autoři rozdělení kategorií, které bylo možné převést do schémat, z nichž také některá nacházíme ve středověkých rukopisech. Jeroným Pražský ve svých

ⁱ Viz Conti 1993, srov. Pini 2008, s. 168-169.

ⁱⁱ O působení Roberta Alyngtona nemáme příliš zpráv. V letech 1379-1386 byl fellow v Queen College, kde před ním působil Wyclif coby student teologie a v 90. letech 14. století učil další z významných oxfordských realistů, Johannes Sharpe. V roce 1393 a 1395 byl kancléřem univerzity, v roce 1382 v kázání propagoval Wyclifovy náboženské a politické myšlenky v Hampshire. Byl rektorem v Long Whatton v Leicestershire, kde zemřel nejpozději v září 1398. Viz Conti 2008a, s. 319, poznámka 6.

známých dochovaných a vydaných textech ani na jednom místě explicitně neuvádí, že předkládá odpověď na otázku dostatečnosti kategorií, ale že se věnuje řešení problematiky *sufficientia praedicamentorum* je zjevné z konkluze, která následuje po předložení jeho rozdělení deseti kategorií.ⁱ To se v jeho vydaných textech objevuje pouze jednou, a to v kvestii *Utrum a parte rei universalis sit necessarium ponere pro mundi sensibilis armonia*. Jde přitom o pasáž, která se objevuje ve druhé části jeho kvestie jako druhá poznámka, přičemž první poznámka se týká *ens analogum* a celá druhá část kvestie pojednává o stvořených univerzáliích.ⁱⁱ

Ačkoli podle Jeronýma od *ens analogum* odvisí deset nejobecnějších rodů, je nutné, aby devět z nich spočívalo v kategorii substance. Všech devět rodů akcidentů má totiž

ⁱ Kromě toho o *sufficientia praedicamentorum* mluví neznámý Jeronýmův oponent, když předkládá námitky na Jeronýmovo rozdělení kategorií: „*Item inquirendo sufficienciam praedicamentorum multa falsa assumit.*“, *Disputatio anonymi magistri contra duplicem positionem magistri Hieronymi de Praga*, s. 268, ř. 43-44. Vzhledem k tomu, že dále udává i námitky proti Jeronýmovu řešení (s. 268, ř. 44-53) a z vyjádření oponenta se zdá vyplývat, že polemizuje proti jiné Jeronýmově kvestii (s. 269, ř. 82-82), zabýval se patrně Jeroným otázkou dostatečnosti kategorií častěji a jeho rozdělení patřilo do jeho tradiční argumentační výbavy, stejně jako sbírka autorit nebo tzv. *Štít křesťanské víry*. Pro *Štít křesťanské víry* u Jeronýma viz Šmahel 2010, s. 273-293, jeho text i grafické znázornění viz Šmahel, Silagi 2010, s. 193-198.

ⁱⁱ Kvestii nejnověji vydali Šmahel, Silagi 2010, s. 83-95, po obsahové stránce se jí věnuje Kaluza 1994. Problematice řešení dostatečnosti kategorií u Jeronýma Pražského se ve stručnosti věnoval Pavlíček 2011. Pro velmi důležitý historický kontext, ve kterém byla kvestie přednesena, viz Šmahel 2010, s. 39-41. Jednalo se o pražský kvodlibet Matěje Knína (1409).

podle něj v bytí substance základ, takže nelze mluvit o jejich samostatné existenci. Ačkoli to Jeroným nevyjadřuje explicitně, lze považovat za velmi pravděpodobné, že akcidenty reálně (esenciálně) ztotožňoval se substancí, avšak odlišoval je formální distinkcí, podobně jako je tomu v jeho myšlenkovém systému v případě vztahu mezi jednotlivinami a univerzáliemi. Neredukoval je tedy na substancí, ale připisoval jim reálnou existenci. Inherence akcidentů v substancí je přitom podle něj založena buď způsobem formy, nebo způsobem látky, nebo směsí formy a látky. Způsobem formy v substancí inherují kvalita, kdy a činnost; způsobem látky kvantita, kde a trpnost; způsobem směsí jsou v ní přítomny vztah, habitus a poloha. Každý z těchto akcidentů přitom v substancí inheruje vnitřně či zevně, nebo kombinací obou těchto možností, což Jeroným zdůvodňuje v dalším postupu svého textu.ⁱ Jeho řešení se přitom dá převést do následujícího schématu:

ⁱ *UAPR*, s. 90-91, ř. 158-221. Výběr z textu viz níže.

ens analogum

substance

Inheruje v substanci:	způsobem formy	způsobem látky	směsí formy a látky
vnitřně	(1) kvalita	(5) kvantita	(8) vztah
zevně	(3) kdy	(6) kde	(9) habitus
vnitřně i zevně	(4) činnost	(7) trpnost	(10) poloha

Devět možných způsobů inherence akcidentů v substanci je tedy podle něj možné spojit s devíti akcidenty, přičemž na každý z nich připadá právě jeden ze způsobů, takže jsou všechny možnosti vyčerpány. Po předložení svého rozdělení, které mj. představuje zajímavou interpretaci Aristotelova hylemorfismu, proto může Jeroným předložit řečnickou otázku a zeptat se svých posluchačů a čtenářů, co jiného než „jejich nejkrásnější harmonie“ je inherence jednotlivých obecných rodů

v substantci.ⁱ Jediný jeho závěr je proto tvrzení, podle kterého je nutné předpokládat společné formy (*formas communes*) a reálné univerzálie (*quidditativa universalia*) pro harmonii smysly vnímatelného světa,ⁱⁱ čímž se staví za dostatečnost deseti kategorií a úplnost Aristotelova seznamu, který podle něj stojí v základu harmonie stvořeného světa. V korelariu, ke kterému se ještě vrátíme, pak označuje za heretiky v dialektice ty, kteří tvrdí, že jsou takové jednotlivé univerzálie znaky.ⁱⁱⁱ Než tak však zaměříme se na zdroje Jeronýmova řešení dostatečnosti kategorií, neboť podezření, že si jej vypůjčil od jiného autora, se zdá být velmi pravděpodobné a procházení komentářů na Aristotelovy *Kategorie* v tomto ohledu odhalilo dva kandidáty, z nichž Jeroným mohl při přípravě svého textu vycházet. Starším z nich je Walter Burley, mladším pak Robert Alyngton, který navazoval nejen na Jana Wyclifa, ale právě i na Burleyho.^{iv}

Pokud jde o derivaci kategorií u Waltera Burleyho, přispěl tento významný realista k tématu dostatečnosti kategorií řadou schémat, na kterých ukazoval, jakým

ⁱ „*Horum autem singulorum generum universalium kathegorie substantie limitata inherencia quid est, nisi eorum pulcerrima armonia?*“, UAPR, s. 92, ř. 222-224.

ⁱⁱ „*Conclusio univa: Formas communes et quidditativa universalia necesse est supponere pro mundi sensibilis armonia.*“, UAPR, s. 92, ř. 225-226.

ⁱⁱⁱ „*Corrolarium: Non dyaletici sed dyaletice heretici sunt, qui dicunt singula universalia tantummodo esse signa*“, UAPR, s. 92, ř. 227-228.

^{iv} Conti 2008a, s. 319.

způsobem se kategorie derivují z *ens*.ⁱ Pro naše potřeby postačí zmínit rozlišení kategorií, která uvedl ve spise *Tractatus super librum Praedicamentorum*, přičemž je přičetl jiným filosofům, o nichž mluví, když předkládá jejich řešení dostatečnosti kategorií, jako o „*aliqui*“. Pro srovnání uveďme explicitně první řešení, na základě kterého je možné sestavit stejnou tabulku, jako v případě textu Jeronýma Pražského:

„Aliqui tamen volunt assignare causam quare sunt tot predicamenta et non plura, et dicunt quod predicamentum sumitur a modo predicandi et modus predicandi a modo essendi. Sed duo sunt modi essendi principales, quoniam aliquod est ens per se non inherens alteri et aliquod est ens in alio. Si sit ens per se, sic est substantia; si sit in alio, aut ergo inheret alteri, scilicet substantie, gratia materie aut gratia forme aut gratia compositi. Si gratia materie, hoc tripliciter: aut intrinsece, et sic est quantitas, quoniam quantitas

ⁱ Této otázce věnoval Perger 2003.

inheret substantie intrinsece, et hoc ratione materie. Si extrinsece sic est ubi, quoniam ubi non inest alicui nisi ex hoc quod habet partes, et non habet partes nisi ratione materie. Aut inheret medio modo, et sic est passio. Si autem inheret ratione forme, hoc potest esse tripliciter: aut intrinsece, et sic est qualitas; aut extrinsece, et sic est quando; aut medio modo, et sic est actio. Si autem inheret substantie ratione compositi, hoc potest esse tripliciter: aut intrinsece, et sic est ad aliquid; aut extrinsece, et sic est habitus; aut medio modo, et sic est positio.ⁱ

Pozice, kterou Burley v kapitole „*de sufficientia praedicamentorum*“ svého traktátu popisuje, je nepochybně formálně blízko i Jeronýmovu řešení, avšak, jak uvidíme níže, existuje ještě přinejmenším jeden autor, který

ⁱ Burley, *Tractatus super librum Praedicamentorum*, kapitola *de sufficientia praedicamentorum*, ed. Conti 2008-2009, s. 202, poznámka 7.

z Burleyho patrně čerpal a ze kterého teprve Jeroným vycházel. Je však třeba uvést, že se nejedná o pozici samotného Burleyho, ale jistých „*aliqui*“, ke kterým Burley poskytuje vodítko tím, že jim připisuje pozici, podle které „*predicamentum sumitur a modo predicandi et modus predicandi a modo essendi*“, tedy že se kategorie odvozuje ze způsobu vypovídání a způsob vypovídání ze způsobu bytí. Spektrum odpovědí na otázku po tom, kdo byli tito *aliqui*, však přesto zůstává příliš široké a není možné jednoznačně určit, na koho Burley míří. V úvahu přicházejí například tzv. modisté, neboť základní myšlenkou modismu je, že každá reálně existující věc má určitý počet způsobů bytí (*modi essendi*), které určují počet způsobů, jakými může být správně chápána, a tyto způsoby určují, jakým způsobem může být označována. Roviny bytí, chápání a označování jsou v modismu izomorfní.ⁱ Autorovi tohoto textu se však takové rozdělení kategorií, jaké zmiňuje Burley, u žádného z modistů prozatím nepodařilo dohledat. Možnými *aliqui* však v zásadě mohou být i Albert Veliký či Tomáš Akvinský, kteří kategorie odvozovali ze způsobu vypovídání, avšak nenavrhli stejné schéma derivace kategorií, a mnozí další,ⁱⁱ mezi nimiž nechybí ani Robert Kilwardby.ⁱⁱⁱ Nezbyvá proto než se na tomto místě spokojit

ⁱ Ebbesen 1998, s. 274 a s. 277, který uvádí další literaturu k modistům.

ⁱⁱ Pini 2003, s. 24-28.

ⁱⁱⁱ Toho v této souvislosti zmiňuje Conti 2008-2009, s. 183.

se závěrem, že je toto řešení *sufficientia praedicamentorum* staršího data, než je Burleyův spis, který jej uvádí (spis Burley sepsal před rokem 1309).

Druhý autor, který uvádí stejné schéma rozdělení kategorií, jako Jeroným Pražský, není nikdo jiný, než již zmíněný Robert Alyngton, který navazoval na filosofický systém Jana Wyclifa a Waltera Burleyho. Jeho řešení otázky *sufficientia praedicamentorum* nacházíme ve spise *Litteralis sententia super Praedicamenta Aristotelis* a souběžným položením jeho pozice vedle pozice Jeronýma snadno zjistíme Jeronýmovu výpůjčku:ⁱ

Robert Alyngton, *Litteralis Hieronymus de Praga, sententia super Quaestio de universalibus a Praedicamenta Aristotelis parte rei* (UAPR)

Litteralis sententia s. 252, ř. *Quaestio* UAPR, s. 90, ř. 49-53 158-164

*Quo ad secundum solet Quamvis X generalissima ab sufficientia istorum ente analogo dependeant, 9 praedicamentorum ab tamen generalissima necesse antiquis conici per hunc est ut in prima kathegoria modum: omne genus **substantie** constistant. praedicabile aut est per se Omnia enim novem genera*

ⁱ Významnou část Alyngtonova traktátu vydal spolu s rozsáhlou úvodní studií Conti 1993, k jeho obsahu též Conti 2008a. V případě Jeronýma Pražského jde o pasáž kvestie UAPR s. 90-91, ř. 158-221. [Text zvýraznil O.P.]

*ens, et sic est **substantia**, aut accidencium secundum alteri inhaerens, et sic est totalem ambitum habent in accidens. Et hoc potest esse esse substantie tripliciter: aut ratione fundamentum. Nam horum materiae inhaeret, aut inherencia fundatur in ratione formae, aut ratione substantia aut racione compositi ex utrisque. forme, aut racione materie, aut commixtim ex utrisque.*

Litteralis sententia, s. 252, ř.

52-56

Quaestio UAPR, s. 90, ř.

*Quaelibet enim **qualitas** aut 168-172*

*determinatur a forma Racione forme inest substantiali quam sequitur, **qualitas**, sed ab extrinseco; ut sit eius instrumentum ad quelibet enim qualitas agendum aut aliter determinatur a forma decorandum suum substanciali, quam sequitur, subiectum. Et talis qualitas a ut sic sit instrumentum eius forma substantiali ad agendum vel decorandum essentialiter conservatur. suum subiectum, et sic qualitas a forma sua substanciali essencialiter conservatur.*

Litteralis sententia, s. 252- Quaestio UAPR, s. 90, ř. 253, ř. 56-61 173-179

*Sed secundo modo potest **Quandalitas** vero inest accidens inesse ratione forme, verum ab formae ab extrinseco; et sic extrinseco, quia forma est est **quando** vel **quandalitas**. causa esse et durationis Nam forma est causa esse et compositi, et materia ultima durationis compositi, quia, est incorruptibilis, ideo cum materia prima sit composito inest periodus incorruptibilis, composito ratione forme generabilis non inest periodus ratione vel<ut> de potencia materie materiae, sed ratione formae sine faccione superaddita generabilis de potentia resultantis. Ideo quandalitas materiae. Ideo duratio vel est accidens ratione forme quandalitas inest composito substantie existens ab ratione formae, sed ab extrinseco mensurante extrinseco, quia a tempore periodo. mensurante periodum.*

Litteralis sententia, s. 253, ř. Quaestio UAPR, s. 90, ř. 61-65 179-184

*Tertio potest accidens inesse Partim vero ab intrinseco et ratione formae partim ab partim ab extrinseco inest intrinseco et partim ab **accio**. Omnis enim accio extrinseco; et sic est **actio**. substantie vel activitatis Omnis enim actio provenit radicaliter a forma substantiae vel accidentis ut efficiente, cum materia provenit radicaliter a forma non sit de genere activorum.*

ut ab efficiente, cum materia Et quia ad omnem actionem non sit de genere activorum. naturelem requiritur passum Et quia ad omnem extrinsecum, in quod actionem naturalem ageretur, ideo dicitur, quod requiritur passum accio est accidens partim ab extrinsecum in quod agatur, extrinseco proveniens. ideo dicitur quod partim ab extrinseco provenit radicaliter.

Litteralis sententia, s. 253, ř. Quaestio UAPR, s. 90, ř. 65-68 185-188

*Si autem secundo principaliter sit inhaerentia Quodsi sit inherencia accidentis in genere ratione accidentis ad subiectum materiae, aut hoc est ab ratione materie ab intrinseco; et sic est intrinseco, sic est **quantitas**. **quantitas**. Materia enim est causa, sine causa sine qua non est qua non est quantitas, quantitas, quamvis quamvis efficiuntur, efficienter, sed non quantificantur et figurantur formaliter, quantificantur et corpora secundum appetitus figurantur corpora formarum. secundum appetitus formarum. ...*

Litteralis sententia, s. 253, ř. Quaestio UAPR, s. 90-91, ř.

70-73

188-193

Si autem ab extrinseco, sic est ubi. Nam ubi secundum auctorem Sex principiorum extrinseco insit substantie ratione materie, sic est ubi. est in locato causatum a locante extrinseco, et inest Ubi enim secundum Gilbertum Poretanum est ratione materiae, cum solum locatum causatum a locante materialia seu quanta sunt extrinseco. Et inest ratione locata proprie, ita quod materie, quia per se solum subducta materia subducitur materialia sunt locata, sic ubi et locus. quod subducta materia subducitur locus.

Litteralis sententia, s. 253, ř. 73-75. Quaestio UAPR, s. 91, ř. 194-198

Si partim ab intrinseco et partim ab extrensico, sic est et partim ab extrinseco sit passio. Nam passio per inherentia accidentis ratione agens extrinsecum causatur materie, sic est passio. in passum, quod ratione Passio enim ab agente materiae stabilitur et extrinseco causatur in expectat actionem, qui nihil subiectum materiale ratione est physice passibile nisi materie corporee stabilis et materiale. ... expectantis accionem. Nichil enim est naturaliter passibile

nisi materiale.

Litteralis sententia, s. 253, ř. *Quaestio UAPR*, s. 91, ř. 77-84 199-212

*Si tertio principaliter insit Quodsi accidens inhereat composito accidens ratione substantie ratione compositi, hoc est aut ab compositi, hoc contingit extrinseco, et sic est **habitus**, tripharie variari: aut ab quod est ultimum intrinseco, aut ab extrinseco, praedicamentum, aut commixtim. Si ab modificatum ad possessiones intrinseco inest substantie rerum temporalium quae ratione compositi, sic est sunt extrinsecae possidenti; **relacio**. Nam quamvis aut secundo inest ab singule res differentes intrinseco, et sic est **relatio**. habeant respectus varios, Nam quamvis multae sint attamen eo ipso quod aliquid realiones inter res distantes, est quantum intrinsece, eo ipso tamen quod est insunt sibi infinite quodam-compositum insunt sibi modo relaciones. Ideo infinitae relationes ab relacio inest substantiae intrinseco, quae sunt ratione compositi, verum ab fundatae in quantitate et intrinseco. Quodsi accidens qualitate subiecti. Et solum insit substantie ab ex-composito insunt huiusmodi intrinseco, sic est habitus, accidentia quae requirunt modificatus ad possessiones fundamenta absoluta qualia domorum aut pecorum aut*

solum sunt in praedicamento rerum exterarum habitarum relationis, quamvis sive habendarum. Nam relationes rationis non sic eciam habicio non inest faciunt – ut dicetur composito ab intrinseco, sed posterius.

*ab extrinseco, cum ab extra adveniat. Ideo **habitus** vel habicio inest substantie ratione compositi ab extrinseco.*

Litteralis sententia, s. 253, ř. Quaestio UAPR, s. 90, ř. 85-86 212-221

*Si tertio insit mixtim, partim Quodsi genus accidentis ab intrinseco et partim ab inhereat substantie ratione extrinseco, sic est **positio**. compositi partim intrinsece Nam positio est situs et partim extrinsece, sic est partium in comparatione ad situs sive **posicio**. Nam aliquod extrinsecum.*

posicio cum sit ordinacio parcium, partim ab extrinseco et partim ab intrinseco provenire cognoscitur, cum non solum formam compositi seu materiam, que sunt intrinseca composita, respiciant, sed eciam ab

*agente extrinseco talem
ordinationem quodammodo
accipiant. Ideo situs sive
posicio inheret substantie
ratione compositi partim ab
extrinseco et partim ab
intrinseco.*

Delší, avšak přehledná forma srovnání obou textů ukazuje na významné textové shody v Alyngtonově a Jeronýmově pozici. Ačkoli není vyloučeno, že Jeroným vyšel z jiného zdroje, neboť sám Alyngton mluví o starší tradici a není jisté, zda míní Burleyho, je domněnka, že Jeroným z Alyngtonova textu vycházel, podpořena i několika dalšími detaily. Jedná se o shodné použití výrazu *quandalitas*, který je oxfordského původu a používal jej přinejmenším Wyclif, Alyngton, Jeroným Pražský, ale i Ockham (nikoli však Burley)ⁱ a přesvědčivě působí také skutečnost, že Jeroným cituje s Pseudo-Gilbertem z Poitiers spojenou *Liber sex principiorum*, což činí i Alyngton. Přinejmenším v textu pražského filosofa se jedná o krátkou vnořenou explicitní citaci v mnohem delší implicitní „výpůjčce“, která představuje přibližně pětinu celé

ⁱ Ockham, *Quodlibeta septem*, *Quodl.* 5, qu. 22, Wyclif, *Dialogus*, s. 81, Alyngton, *Litteralis sententia*, s. 252-253, ř. 57 a ř. 60, Jeroným Pražský, *UAPR*, s. 90, ř. 173, ř. 177.

Jeronýmovy kvestie. Dlouhá výpůjčka z této perspektivy spolu s mnoha dalšími implicitními a explicitními citacemi z jeho textu činí kompilát, v němž by Jeronýmovi bylo možné atribuovat jen několik odstavců. Nemusí to však nutně znamenat, že by doktrinální stránka Jeronýmova textu nebyla originální, neboť podstatné je zejména to, jakým způsobem a k čemu jednotlivé texty využil, spíše než skutečnost, že si je „vypůjčil“.

Ačkoli se na první pohled může jevit, že Jeroným z Alyngtona cituje jen kvůli tomu, aby na základě rozdělení kategorií prokázal harmonii smysly vnímatelného světa, nelze se vyhnout ani domněnce, že Alyngton Jeronýma ovlivnil i pokud jde o další stránky jeho filosofického systému. Vzhledem k tomu, že Alyngton, podobně jako další oxfordští následovníci Jana Wyclifa, významně modifikoval některé myšlenky „evangelického doktora“,ⁱ je nalezením pravděpodobného zdroje Jeronýmova rozvržení kategorií potvrzeno i relativně nové téma pro výzkum týkající se starší české filosofie. Ten se nutně bude muset vypořádat s otázkou po vlivu těchto „mladších“ oxfordských realistů – mezi něž patří Jan Sharpe, Robert Alyngton, William Milverley, William Penbygull, Roger Whelpade, Jan Tarteys, ale také Pavel z Benátek – na příznivce realismu na pražské univerzitě. Přinejmenším

ⁱ Conti 2008a, Conti 1993.

některé jejich texty byly v Praze v první polovině patnáctého století známé a v případě Jeronýma Pražského lze jistě považovat za pravděpodobné, že se s jejich obsahem seznámil v rámci svého pobytu v Oxfordu;ⁱ litovat v tomto ohledu můžeme faktu, že se zatím nepodařilo identifikovat rukopis, do kterého si Jeroným vypisoval excerpta ze spisů, které na svých zahraničních cestách četl.ⁱⁱ Na přelomu 14. a 15. století, kdy v Anglii pobýval, se zde mohl s některými z oxfordských realistů osobně setkat a některé jejich texty či jejich části přinést spolu se spisy Jana Wyclifa do Prahy.ⁱⁱⁱ Z té naopak do Oxfordu přišel nejoriginálnější z oxfordských realistů, Johannes Sharpe,

ⁱ Vezmeme-li do rukou Šmahelův *Katalog* k pražskému sporu o univerzálie, jedná se přinejmenším o následující položky: 28, 37, 267, 310, 477. Srov. Šmahel 1980. Jejich spojení s pražskými diskusemi však nutně neznamená, že je přinesl Jeroným Pražský či že byly v době jeho života v Praze k dispozici. Např. položka 310, shodou okolností právě Alyngtonovův komentář na *Kategorie*, se dochovala v pražském rukopise Národní knihovny České republiky, V B 11, fol. 1r-105r (řešení dostatečnosti kategorií na fol. 10r-10v), avšak jistě víme jen to, že byla v Praze dostupná Šimonovi z Chrudimi, do jehož knihovny patřila, který však na pražské univerzitě významně působil až v druhé polovině 15. století, kdy byl v roce 1464 a 1476 děkanem artistické fakulty. Srov. Spunar 1978, s. 217-218.

ⁱⁱ O tomto svazku svědčí zmínka anonyma, který byl přítomen Jeronýmově výkladu kvestie *USEA* a pořídil si z něj záznam. Dle tohoto svědka svou pozici Jeroným doslova „extrahoval“ z jakéhosi „velkého svazku“ k tématu reálných univerzálií, který dal dohromady v Paříži, Anglii a v jiných studiích, kde působil: „*Explicit de positione Jeronimi, ut audivi hoc dici, quam positionem dicitur extraxisse de magno quodam volumine, quod aggregavit Parisius, Anglie et in aliis studiis, ubi fuit, de materia universalium realium.*“, *USEA*, s. 69, ř. 578-581. Nemusíme výrazně pochybovat, že Jeronýmovo řešení *sufficientia praedicamentorum* nebylo jeho součástí.

ⁱⁱⁱ Pro Jeronýmovu výpravu do Oxfordu viz Šmahel 2010, s. 21-27.

který na artistické fakultě pražské univerzity získal v roce 1379 bakalářský titul.ⁱ

V posouzení jejich vlivu na Jeronýmovo myšlení bude patrně hrát klíčovou úlohu zpřístupnění sbírky *Collecta de probationibus propositiunum*, které dosavadní bádání považuje za nejisté dílo Jeronýma Pražského.ⁱⁱ Kromě Františkem Šmahelem identifikovaných pasáží z Jana Tarteysa se v něm totiž mj. objevuje i předestřené rozdělení kategorií podle Roberta Alyngtona, které nacházíme v Jeronýmově kvestii UAPR, takže o vlivu textů pozdějších oxfordských realistů na tuto sbírku nemusíme mít větší pochyb. Pokud jde o Jeronýma, jeho autorství nepřímo potvrzuje jak přítomné rozdělení kategorií, tak i jedno z mnoha schémat, obsažených v rukopise Praha, Národní knihovna České republiky, VIII F 16. Jde o grafické znázornění Porfyriova stromu, které se zdá dokonale zapadat do Jeronýmova výkladu o *ens analogum*, kategoriích, univerzáliích a jednotlivinách. Tomuto stromu,

ⁱ K filosofickým následovníkům Jana Wyclifa existuje rozsáhlá literatura, za jejíž základ je možné považovat monografickou studii Conti 1993, zejména s. 211-238 a s. 298-336 a další texty tohoto autora. K Janu Sharpovi zejména Conti 1993 a Conti 2005. Jen pro zajímavost uved'me, že se Sharpe při bakalářské zkoušce na artistické fakultě v Praze umístil v roce 1379 jako patnáctý z dvaceti tří zkoušených. Následně determinoval pod tehdejšími děkanem, mistrem Janem Gülchem, který byl mezi studenty, vzhledem k počtu determinací, patrně v oblíbě. Viz *Liber decanorum facultatis philosophicae universitatis Pragensis* (*Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis* I/1), s. 189-191.

ⁱⁱ Šmahel 2010, s. 330-337, Šmahel 1979, resp. Šmahel 2007d.

jehož obdobu mohl Jeroným používat coby názorný příklad při svých výkladech, bych se rád věnoval v některém z mých dalších textů.ⁱ

3. Závěr: Jsou ti, kteří neuznávají reálnou existenci deseti kategorií, podle Jeronýma Pražského heretici v dialektice?

Závěrem se ještě krátce vraťme k poslednímu korelariu prvního artikulu Jeronýmovy kvestie UAPR, ve kterém se pražský filosof ostře vymezil proti nejmenovaným myslitelům, které označil za heretiky v dialektice. Jeho výrok, opřený o autoritu spisu *De incarnatione Verbi* sv. Anselma, je mířen nejen na zástupce takových směrů, které popírají reálnou existenci univerzálií,ⁱⁱ ale – jak víme z kontextu kvestie UAPR – také proti myslitelům, kteří popírají reálnou existenci deseti kategorií. Jeroným citát z Anselma používal ve svých vystoupeních na akademické půdě nejen v Praze, ale přinejmenším i v Heidelbergu a v Kolíně nad Rýnem, přičemž ani jedna z německých univerzit nebyla jeho myšlenkám, mírně řečeno, příliš

ⁱ Srov. rukopis Praha, Národní knihovna České republiky, VIII F 16, zejména fol. 198v.

ⁱⁱ Anselmus Cantuariensis 1946, s. 3-35, srov. Pavlíček 2011.

nakloněna.ⁱ Ačkoli ve svých doposud vydaných spisech Jeroným nespécifikoval, na koho „heretiky v dialektice“ míří, dobré vodítko v tomto ohledu poskytuje zápis z církevního procesu, který proti němu byl veden ve Vídni. Procesu se coby svědci totiž zúčastnili mj. i přímí účastníci Jeronýmova vystoupení v Heidelbergu, a ti si částečně pamatovali obsahovou náplň jeho tamní pozice, s níž je spojena kvestie UVGS. Jeroným ji zakončil právě citátem z Anselma, který svědkům zejména ulpěl v paměti.ⁱⁱ Dle dvou z nich, Konráda z Hildesheimu a Mikuláše Tella, měl pražský filosof jako heretiky v dialektice označit mistry Ockhama, Maulevelta, Buridana, Marsilia a jejich žáky, a to právě proto, že neuznávají reálně existující univerzálie.ⁱⁱⁱ

Vezmeme-li v úvahu pohled těchto čtyř myslitelů na počet a povahu kategorií, skutečně můžeme učinit závěr, že v kontextu kvestie UAPR míří Jeroným nejen proti jejich pohledu na univerzálie, ale také proti jejich přesvědčení ve věci kategorií. To totiž bylo, jak známo, pokud jde o ontologický pohled, natolik redukcionistické, že Ockham přiznával reálnou existenci pouze dvěma kategoriím

ⁱ Kvůli Jeronýmovu vystoupení se heidelberská artistická fakulta rozhodla napříště předem posuzovat vhodnost předkládaných pozic nově přichozích mistrů a změnila v tomto smyslu i statuta. Srov. Šmahel 2007b, s. 530, Šmahel 2010, s. 30-34. K pobytu v Kolíně nad Rýnem viz Herold 1989.

ⁱⁱ UVGS, s. 11, ř. 187-203. O špatné paměti svědků ve Vídni pojednal Nodl 2000.

ⁱⁱⁱ Klicman 1898, s. 12, s. 15.

(substance, kvality)ⁱ a Buridan pouze třem (substance, kvality, kvantity).ⁱⁱ Rád bych však poukázal zejména na poněkud překvapivé řešení otázky počtu a povahy kategorií u Tomáše Maulevelta, jehož jméno je nejen v české literatuře prakticky neznámé, ačkoli byl přinejmenším na počátku patnáctého století považován za myslitele srovnatelného s nejvýznamnějšími představiteli nominalismu, dá-li se tak interpretovat výrok svědků ve Vídni. Kromě toho jsou některé jeho pohledy značně originální.ⁱⁱⁱ Platí to především právě pro jeho redukcionistický náhled počtu reálně existujících kategorií, v němž ve srovnání s Ockhamem a Buridanem zašel nejdále. Zpochybnil totiž i reálnou existenci kategorie substance, když přisoudil stejnou hodnotu soudu pro i proti její existenci a za jedinou potřebnou kategorii označil kategorii kvality.^{iv} Na otázku položenou v názvu této kapitoly můžeme v každém případě odpovědět kladně.^v

Ota Pavlíček

ⁱ K Ockhamovu pohledu viz např. Klima 1999a, zejména s. 131-136.

ⁱⁱ Pokud jde o Buridana, jeho interpreti se neshodnou, zda skutečně přiznával reálnou existenci i kvantitě. Viz Klima 2002, srov. Klima 1999b a McMahon 2003, s. 64-65. K Buridanovu pojetí kategorií též Hall 2008.

ⁱⁱⁱ K životu Tomáše Maulevelta viz zejména Lorenz 1996, z části též Andrews 2008. Oba uvádějí další literaturu.

^{iv} Thomas Maulevelt 2008, srov. Andrews 2008.

^v Tento text byl vypracován díky podpoře grantu Grantové agentury Akademie věd České republiky, GA AV ČR KJB 900090903 a díky podpoře grantu Grantové agentury Univerzity Karlovy, GA UK 9825/2009.

Vzpomínka na Milana Mráze

S Milanem Mrázem jsem se poprvé setkal jako začínající student filosofie na Ústavu filosofie a religionistiky FF UK, kde doc. Mráz vedl seminář ke staré řečtině a kurs „Aristotelova filosofie, vznik, východiska a výklad“. Když jsem se o něco později začal zajímat o myšlení Jeronýma Pražského a dalších českých středověkých myslitelů, a narazil na Jeronýmovo řešení rozdělení kategorií, o které jsem tušil, že jej Jeroným převzal od jiného autora, byl doc. Mráz, coby můj bývalý učitel pro témata spjatá s Aristotelem, jedním z prvních, koho jsem oslovil s prosbou, zda by nevěděl, odkud Jeroným čerpá a zda je možné podobné rozdělení kategorií nalézt u Aristotela. Tehdy jsem mu mohl poslat pouze Jeronýmův text a mou tabulku, které Milan Mráz prostudoval, prošel literaturu, kterou měl doma a zaslal mi odpověď, ve které mi sdělil, jakou oporu má Jeronýmova koncepce v Aristotelových textech.¹

1. Výčet kategorií, vč. jejich pořadí. Oboje se přesně shoduje s výčtem z *Kategorií* a z *Topik* (I, 9), kde se ovšem místo výrazu „podstata“ (*úsia*) objevuje výraz „co to je“ (*ti esti*).

¹ Cituji z dopisu z 16. února 2009.

2. Tvrzení, že je právě deset kategorií. V *Kategoriích* se o tom nemluví (předkládá se jen výčet), ale zdůrazňuje se to v uvedené kapitole *Topik*, aniž se to nějak dokazuje.

3. Rozdělení kategorií na podstatu a nepodstatné vlastnosti (případky). To je poněkud odlišným způsobem formulováno již ve 2. kap. *Kategorií* (kritérium „*en hypokeimenó /mé/ einai*, lat: „in subiecto /non/ esse“) a tvoří to nedílnou součást dalšího výkladu o kategoriích.

Milan Mráz mi dále napsal, že další Jeronýmem uváděné dělení (vnitřní – vnější – směs; tvar – látka – obojí) se v *Kategoriích* ani v jiných Aristotelových spisech neobjevuje. Souhlasil přitom s mou domněnkou, že rozdělení pochází od některého středověkého filosofa a tuto, „pravděpodobnou inovaci“ označil za „velmi důvtipnou“. Ačkoli mi tedy nedokázal říci, z koho Jeroným vychází (což nedokázal ani nikdo jiný z oslovených), ulehčil mi další pátrání, neboť jsem se mohl opřít o jeho znalost Aristotela a hledat Jeronýmův zdroj ve středověkých komentářích na Filosofovy spisy. I proto se můj text o zdroji Jeronýmova rozdělení kategorií objevuje v čísle časopisu *AITHÉR* věnovaném památce doc. Milana Mráze nejen jako vzpomínka, ale i jako opětovné poděkování za konzultaci.

Bibliografie

Primární prameny

Anonym (Hieronymus de Praga?), *Collecta de probationibus propositioinum*, rukopis Praha, Národní knihovna České republiky, VIII F 16.

Anonymi fragmentum vulgo vocatum Liber Sex Principiorum (Aristoteles Latinus I:6-7), Minio-Paluello, L. (ed.), 1966, Bruges-Paris, s. 35-59.

Anselmus Cantuariensis, 1946, *S. Anselmi Cantuariensis Archiepiscopi opera omnia*, vol. 2, Schmitt, S. F. (ed.), Edinburgh.

Aristoteles, 1958, *Kategorie*, Kříž, A. (přel.), Praha.

Aristoteles, 1963, *Categories and De Interpretatione*, Ackrill, J. L. (přel.), Oxford.

Guillelmus de Ockham, 1980, *Quodlibeta septem*, Wey, J. C. (ed.), St. Bonaventure, NY.

Hieronymus de Praga, 2011, *Quaestiones, Polemica, Epistulae*, Šmahel, F., Silagi, G. (edd.), Turnhout.

Johannes Wyclif, 1869, *Triologus*, Lechler, G. (ed.), Oxford.

Klicman, L. (ed.), 1898, *Processus iudicarius contra Jeronimum de Praga habitus Viennae a. 1410-1412*, Praha.

Liber decanorum facultatis philosophicae universitatis Pragensis (Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis I/1), 1830, Praha.

Robertus Alyngton, *Litteralis sententia super Praedicamenta Aristotelis <excerpta>*, Conti, A. (ed.), *Documenti e Studi sulla Tradizione Filosofica Medievale* VI, s. 242-306.

Robertus Alyngton, *Expositio libri „Praedicamentorum“ Aristotelis* (= *Litteralis sententia super Praedicamenta Aristotelis*), rukopis Praha NK V B 11, fol. 1r-105r.

Porfyrios, 1970, *Úvod k Aristotelovým Kategoriím*, Mráz, M. (přeložil, úvodem a poznámkami opatřil), *Filosofický časopis* XVIII, 6, s. 971-978.

Simplicius, 1907, *In Aristotelis Categorias Commentarium*, Kalbfleisch, C. (ed.), Berolini.

Simplicius, 1971, *Commentaire sur les Categories d'Aristote : Traduction de Guillaume de Moerbeke*, sv. I, Pattin, A. (ed.), Louvain-Leiden.

Simplicius, 1975, *Commentaire sur les Categories d'Aristote : Traduction de Guillaume de Moerbeke*, sv. II, Pattin, A. (ed.), Louvain-Leiden.

Simplicius, 1990a, *Commentaire sur les Catégories : Introduction, première partie*, Hoffmann, P. (přeložil), Hadot, I. (opatřila komentářem), Hadot, P., Mahé, J.-P. (opatřili přílohami), Leiden-New York-København-Köln.

Simplicius, 1990b, *Commentaire sur les Catégories : Commentaire au premier chapitre des Catégories*, Hoffman, P. (přeložil do francouzského jazyka), Concetta, L. (opatřila úvodem, komentářem a poznámkami), Leiden-New York-København-Köln.

Simplicius, 2001, *Commentaire sur les Catégories d'Aristote: Chapitres 2-4*, Hoffmann, P. (přeložil), Luna, C. (opatřila komentářem), Paris.

Thomas Maulevelt, 2008, *Quaestiones super veteri arte ff. 1ra-145vb, quaestiones super praedicamenta Erfurt SB Ampl. Q 288 (XIV) ff. 43rb-145vb, Quaestio 16*, Andrews, R. (ed.), in: Newton, L. A. (ed.), *Medieval Commentaries on Aristotle's Categories*, Leiden-New York-København-Köln, s. 358-368.

Sekundární prameny

Andrews, R., 2001, „Question commentaries on the *Categories* in the Thirteenth century“, *Medioevo. Rivista di Storia della filosofia Medievale* 26, s. 265-326.

Andrews, R., 2008, „Thomas Maulevelt's Denial of Substance“, in: Newton, L. A. (ed.), *Medieval Commentaries on Aristotle's Categories*, Leiden-New York-København-Köln, s. 347-357.

Baltussen, H., 2008, *Philosophy and Exegesis in Simplicius: The Methodology of a Commentator*, London.

Biard, J., Rosier-Catach, I. (edd.), 2003, *La tradition médiévale des Catégories (XIIe-XVe siècles)*, Louvain.

Bos, E. P., 2000, „Nature and Number of the categories and the Division of Being According to Domingo Soto (1495-1560)“, in: Angelelli, I., Pérez-Ilzarbe, P. (edd.), *Medieval and Renaissance Logic in Spain*, Hildesheim-Zürich-New York, s. 327-353.

Bruun, O., Corti, L. (edd.), 2005, *Les Catégories et leur histoire*, Paris.

- Cesalli, L., 2001, „Le réalisme propositionnel de Walter Burley“, *Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen-âge* 68, s. 155-221.
- Cesalli, L., 2005, „Le ‘pan-propositionnalisme’ de Jean Wyclif“, *Vivarium* 43.1, s. 124-155.
- Cesalli, L., 2007, *Le réalisme propositionnel*, Paris.
- Chase, M., 2008, „The Medieval Posterity of Simplicius’ Commentary on the Categories: Thomas Aquinas and al-Fārābī“, in: Newton, L. A. (ed.), *Medieval Commentaries on Aristotle's Categories*, Leiden-New York-København-Köln, s. 10-29.
- Conti, A. D., 1990, *Johannes Sharpe: Quaestio super universalia*, Firenze.
- Conti, A. D., 1993, „Linguago e realtà nel commento alle *Categorie* di Robert Alyngton“, *Documenti e Studi sulla Tradizione Filosofica Medievale* VI, s. 179-306.
- Conti, A. D., 1997, „Analogy and Formal Distinction: on the Logical Basis of Wyclif’s Metaphysics“, *Medieval Philosophy and Theology* 6.2, s. 133-65.
- Conti, A. D., 2005, „Johannes Sharpe’s Ontology and Semantics: Oxford Realism Revisited“, *Vivarium* 43.1, s. 156-186.
- Conti, A. D., 2006, „Wyclif’s Logic and Metaphysics“, in: Levy, I. Ch. (ed.), *A Companion to John Wyclif*, Leiden – Boston, s. 67-125.
- Conti, A. D., 2008a, „A Realist Interpretation of the Categories in the Fourteenth Century: The *Litteralis Sententia Super Praedicamenta Aristotelis* of Robert Alyngton“, in: Newton, L. A. (ed.), *Medieval Commentaries on Aristotle's Categories*, Leiden-New York-København-Köln, s. 317-346.

Conti, A. D., 2008b, „Categories and Universals in the Later Middle Ages“, in: Newton, L. A. (ed.), *Medieval Commentaries on Aristotle's Categories*, Leiden-New York-København-Köln, s. 369-409.

Conti, A. D., 2008-2009, „Ockham and Burley on Categories and Universals: a Comparison“, *The Modern Schoolman*, LXXXVI, November 2008 / January 2009, s. 181-210.

Ebbesen, S., 1998, „The Paris arts faculty: Siger of Brabant, Boethius of Dacia, Radulphus Brito“, in: Marenbon, J. (ed.), *Medieval Philosophy* (=Routledge History of Philosophy, Volume III), London, s. 269-290 (odkazují na paperback vydaný v roce 2003).

Gracia, J. J. E., 1999, *Metaphysics and its Task: The Search for the Categorical Foundation of Knowledge*, Albany, N.Y.

Hadot, I., 1987, *Simplicius: Sa vie, son œuvre, sa survie*, Berlin-New York.

Hall, A. W., 2008, „John Buridan: On Aristotle's *Categories*“, in: Newton, L. A. (ed.), *Medieval Commentaries on Aristotle's Categories*, Leiden-New York-København-Köln, s. 295-316.

Herold, V., 1985, *Pražská univerzita a Wyclif: Wyclifovo učení o ideách a gene husitského revolučního hnutí*, Praha.

Herold, V., 1989, „Magister Hieronymus von Prag und die Universität Köln“, in: Zimmermann, A., *Die Kölner Universität im Mittelalter* (=Miscellanea Mediaevalia 20), Berlin, s. 255-273.

Newton, L. A. (ed.), 2008, *Medieval Commentaries on Aristotle's Categories*, Leiden-New York-København-Köln.

Kaluza, Z., 1994, „Jérôme de Prague et le Timée de Platon“, *Archives d'histoire doctrinale et littéraire du Moyen-âge* 61, s. 57-104.

Kaluza, Z., 1997, „La question de Jérôme de Prague disputée à Heidelberg“, in: Libera, A. de, Elamrani-Jamal, A., Galonnier, A. (edd.), *Langages et Philosophie: Hommage à Jean Jolivet*, Paris, s. 123-152.

Klima, G. , 1999a, „Ockham's Semantics and Ontology of the Categories“, in: Spade, P. V. (ed.), *The Cambridge Companion to Ockham*, Cambridge, s. 118-142.

Klima, G., 1999b, „Buridan's logic and the ontology of modes“, in: Ebbesen, S. (ed.), *Medieval Analyses in Language and Cognition*, Copenhagen, s. 473-495.

Klima, G., 2002, „John Buridan“, in: Gracia, J. J. E., Noone, T. B. (edd.), *A Companion to Philosophy in the Middle Ages*, London, s. 340-348.

Libera, A. de, 1996, *La querelle des universaux; De Platon à la fin du Moyen Age*, Paris.

Lohr, Ch., 1967, „Medieval Latin Aristotle Commentaries: Authors A-F“, *Traditio* 23, s. 313-413.

Lohr, Ch., 1968, „Medieval Latin Aristotle Commentaries: Authors G-I“, *Traditio* 24, s. 149-245.

Lohr, Ch., 1970, „Medieval Latin Aristotle Commentaries: Authors Jacobus-Johannes Juff“, *Traditio* 26, s. 135-216.

Lohr, Ch., 1971, „Medieval Latin Aristotle Commentaries: Authors Johannes de Kanthi-Myngodus“, *Traditio* 27, s. 251-351.

Lohr, Ch., 1972, „Medieval Latin Aristotle Commentaries: Authors Narcissus-Richardus“, *Traditio* 28, s. 281-396.

Lohr, Ch., 1973, „Medieval Latin Aristotle Commentaries: Authors Robertus-Wilgelmus“, *Traditio* 29, s. 93-197.

Lohr, Ch., 1974, „Medieval Latin Aristotle Commentaries: Supplementary Authors“, *Traditio* 30, s. 119-144.

Lorenz, S., 1996, „Thomas Manlefeld (Maulefeld), Zu Leben und Werk“, in: Kintzinger, M., Lorenz, S., Walter, M. (edd.), *Schule und Schüler im Mittelalter. Beiträge zur europäischen Bildungsgeschichte des 9. Bis 15. Jahrhunderts*, Köln, s. 145-164.

McMahon, W. E., 1981, „Radulphus Brito on The Sufficiency of The Categories“, *Cahiers de l'Institut du Moyen-Âge Grec et Latin* 39, s. 81-96.

McMahon, W. E., 2000, „The Categories in Some Post-Medieval Spanish Philosophers“, in: Angelelli, I., Pérez-Ilzarbe, P. (edd.), *Medieval and Renaissance Logic in Spain*, Hildesheim-Zürich-New York, s. 355-370.

McMahon, W. E., 2002, „The Medieval Sufficientiae: Attempts at a Definitive Division of the Categories“, in: *Proceedings of the Society for Medieval Logic and Metaphysics*, vol. 2, New York, s. 12-25.

McMahon, W. E., 2003, „Some Non-Standard Views of The Categories“, in: Biard, J., Rosier-Catach, I. (edd.), *La tradition médiévale des Catégories (XIIe-XVe siècles)*, Louvain, s. 53-67.

Nodl, M., 2000, „Paměť a intelektuál“, in: Kroupa, J.K. (ed.), *Septuaginta Paulo Spunar oblata (70+2)*, Praha, s. 376-384.

Pavlíček, O., 2011, „Two Philosophical Texts of Jerome of Prague and his Alleged Designation of Opponents of Real Universals as Diabolical Heretics“, in: David, Z. V., Holeton, D. R. (edd.), *The Bohemian Reformation and Religious Practice* 8, Prague (v tisku).

Perger, M. von, 2003, „Understanding the Categories by Divisions: Walter of Burley vs. William Ockham“, in: Biard, J., Rosier-Catach, I. (edd.), *La tradition médiévale des Catégories (XIIe-XVe siècles)*, Louvain, s. 37-52.

Pini, G., 2003, „Scotus on Deducing Aristotle's Categories“, in: Biard, J., Rosier-Catach, I. (edd.), *La tradition médiévale des Catégories (XIIe-XVe siècles)*, Louvain, s. 23-35.

Pini, G., 2008, „Reading Aristotle's *Categories* as an Introduction to Logic: Later Medieval Discussions about Its Place in the Aristotelian *corpus*“, in: Newton, L. A. (ed.), *Medieval Commentaries on Aristotle's Categories*, Leiden-New York-København-Köln, s. 145-182.

Spunar, P., 1978, „Literární činnost utrakvistů doby poděbradské a jagellonské“, in: Molnár, A. (ed.), *Příspěvky k dějinám utrakvismu*, Praha, s. 165-269.

Šmahel, F., 1978, „Prolegomena zum Prager Universalienstreit: Zwischenbilanz einer Quellenanalyse“, in: Ijsewijnm J., Paquet, J. (edd.), *The Universities in the Middle Ages*, Leuven, s. 242-255.

Šmahel, F., 1979, Husitská „Collecta de probationibus propositionum“ v rukopise SK ČSR VIII F 16, in: Pokorný, P. R. (ed.), *Pocta dr. Emmě Urbánkové*, Praha, s. 365–389.

Šmahel, F., 1980, *Verzeichnis der Quellen zum Prager Universalienstreit 1348–1500 (Mediaevalia Philosophica Polonorum XXV)*, Wroclav-Warszawa-Kraków-Gdansk.

Šmahel, F., 2007a, „Prolegomena zum Prager Universalienstreit: Zwischenbilanz einer Quellenanalyse“, in: Šmahel, F. (ed.), *Die Prager Universität im Mittelalter. Gesammelte Aufsätze / The Charles University in the Middle Ages. Selected Studies*, Leiden – Boston, s. 490-503.

Šmahel, F., 2007b, „Mag. Hieronymus von Prag und die heidelberger Universität“, in: Šmahel, F. (ed.), *Die Prager Universität im Mittelalter. Gesammelte Aufsätze / The Charles University in the Middle Ages. Selected Studies*, Leiden – Boston, s. 526-538.

Šmahel, F., 2007c, „Jerome Of Prague: University Questiones And Polemics“, in: Šmahel, F. (ed.), *Die Prager Universität im Mittelalter. Gesammelte Aufsätze / The Charles University in the Middle Ages. Selected Studies*, Leiden – Boston, s. 539-580.

Šmahel, F., 2007d, „Eine Hussitische Collecta De Probationibus Propositionum“, in: Šmahel, F. (ed.), *Die Prager Universität im Mittelalter. Gesammelte Aufsätze / The Charles University in the Middle Ages. Selected Studies*, Leiden – Boston, s. 581-598.

Šmahel, F., 2010, *Život a dílo Jeronýma Pražského: Zpráva o výzkumu*, Praha.

Seznam použitých zkratek:

UAPR - *Quaestio Utrum a parte rei universalia sit necessarium ponere pro mundi sensibilis armonia*

USEA – *Quaestio Utrum sub ente analogo aliqua universalia sunt ponenda extra signa humanitus adinventata et rationes ad intra*

USFU – *Quaestio Utrum sint aliquae forme universales, quae neque formatae sunt nec etiam formabiles*

UUTI – *Quaestio Utrum unum terminorum inter se convertibilium, ut sic, vere negari de reliquo supponente pro aliquo possibile*

UVGS – *Quaestio Utrum veritas generalis sit signanda pro quacunque propositione vera denominanda*